

DERLEM DİLBİLİMİ UYGULAMALARI: KUŞAKLARARASI DAYANIŞMA ÖLÇEĞİ HAZIRLAMA

Hatice Çelebi¹

MEF Üniversitesi

Öz: İnsan etkileşimi dil veya toplumbiliminin odak noktalarından biri olabilmektedir. İnsan etkileşiminin toplumsal çerçevede çalışıldığı ve verinin dilden toplandığı durumda, dile yansımış kavramlar incelenir. Bu tür araştırmalarda kavram haritası belirleme büyük önem taşır. Bu çalışma, derlem dilbilimi tekniklerinin kullanılarak, sosyal bir araştırmanın konusu olarak ele alınan bir kavram öbeği haritasının nasıl oluşturulabileceğini örneklendirmektedir. Bu kavram öbeğinin, dil verisi aracılığıyla, önerme çerçevelerinin belirlenmesi ile nasıl incelenebileceğini ve inceleme sonucu elde edilen bulguların kavram öbeği ile ilgili bir kurguyu ölçmek için; örneğin ölçek maddelerinin hazırlanmasında, nasıl kullanılabilceğini göstermektedir. Çalışmada örneklendirilen kavram öbeği “kuşaklararası dayanışma”dır ve dil verisi Türkçe Ulusal Derlemi (TUD)-Tanıtım Sürümü üzerinden toplanmıştır. Kavram öbeğinin Türkçe’de anlambilimsel incelenmesi ve bulguların uluslararası alanyazın bulgularıyla karşılaştırılarak değerlendirilmesi, öbeğin konu olduğu araştırmalar için gereklidir. Kavramların ele alındığı benzer çalışmalar için de böyle bir yaklaşım önemlidir.

¹ MEF Üniversitesi, İngilizce Öğretmenliği Bölümü, İstanbul, Türkiye, haticecelebi79@gmail.com
Makale gönderim tarihi: 03 Haziran 2017; Kabul tarihi: 19 Eylül 2017

Anahtar sözcükler: *Derlem dilbilimi, önerme çerçeveleri, kuşaklararası dayanışma, Türkçe Ulusal Derlemi*

CORPUS LINGUISTICS STUDIES: INTERGENERATIONAL SOLIDARITY SCALE DEVELOPMENT

Abstract: Human interaction could be a focus of linguistics or sociology. When it is considered from a social perspective and the data is collected from language, the concepts reflected in language are examined. In such cases, semantic concept mapping plays an essential role. This paper illustrates how through use of corpus linguistic methods and abstraction of proposition-schemas, the semantic mapping of a conceptual phrase studied in research could be constructed. It demonstrates how the concept could be analyzed using the linguistic data and findings could be used to measure a construct, for example in writing scale items. The concept phrase studied in this paper is “intergenerational solidarity,” and the linguistic data have been collected from the Turkish National Corpus-Demo Version (TNC). It is necessary that the concept phrase in Turkish is semantically examined and that the findings are compared with the international literature for studies in which the concept phrase is at the center. Such an approach for such research design seems to be essential.

Key words: *Corpus linguistics, proposition-schemas, intergenerational solidarity, Turkish National Corpus*

1. GİRİŞ

Derlem dilbilimi, dil eğitiminde materyal geliştirmeden (Bkz. Bennett, 2010; Reppen, 2010; Scheffler, 2011) adli tıpta, adli yazarlık incelemelerine kadar (Bkz. Kredens, 2002; Mollin, 2009; Coulthard, 2010) birçok alanda araştırmacı ve uzmanlara erişilebilir bir zemin sağlayarak disiplinlerarası uygulanabilir, yöntemsel bir zenginlik sunmuştur. Derlem çalışmaları hem kuramsal hem de yöntemsel geniş bilimsel uzantıları olan bir alan oluşturur ve bu nedenledir ki büyük bir yaygın etki yaratma potansiyeline sahiptir. Bu çalışma, derlem dilbiliminin, ölçme ve değerlendirmede de, örneğin ölçek geliştirme amacıyla kullanılabileceğine bir örnek teşkil eder.

Tezbaşaran (2008) ölçülecek kavramın tanımlanmasının bir ölçme

işleminin ilk adımı olduğunu söyler (s. 10), ve soyut ve kuramsal tanımlamaların işevuruk hale getirilmesi gerektiğini belirtir. Bir “tutum” ölçülmek isteniyorsa, “ölçülmek istenen tutumun kuramsal tanımı çerçevesinde gözlenmek istenen tepkileri uyaracağı düşünülen durumların tasarlanması ve ölçekleme tekniğine uygun olarak ifade edilmesi” gerektiğini ekler (s. 11). Bu nedenle, ifadeler tasarlanmadan önce, kavramın kapsamının belirlenmesi ve bu şekilde, düşünsel, duyuşsal ve eyleme yönelik boyutların tümünün göz önünde bulundurulması önemlidir.

Ayrıntılı alanyazın incelemesi yapmak, küçük bir örneklemden bilgi toplamak ve sistematik bir analizle kavram kapsamı belirlemek, tanımlamaların işevuruk hale getirilmesi için kullanılan yöntemler arasında gelir. Mesela, bir örneklemden öğrencilerin kavram ile ilgili bir kompozisyon yazmalarını istemek uygulanan yöntemler arasındadır. Kavram kapsamı belirlendikten sonra ölçek maddeleri oluşturulur. Bu çalışma derlem dilbilimi teknikleri kullanılarak, bir kavram öbeğinin dil verisi aracılığıyla nasıl incelenebileceğini; kavram haritasının nasıl oluşturulabileceğini ve ortaya çıkan bulguların göz önünde bulundurulmasıyla ölçek maddelerinin hazırlanmasını örneklendirecektir.

Derlem dilbilimi uygulamaları öncelikle çalışılacak dile ilişkin oluşturulmuş bir derlem gerektirir. Günümüz dilbilim çalışma yaklaşımları değerlendirildiğinde, bir dile ilgili çalışmaların sayısının o dilde var olan derlemlerin çokluğuyla birebir orantılı olduğu söylenebilir. Derlemler, dilbilim ve toplumbilim alanlarının kesiştiği daha birçok farklı alana bilgi ve veri sunarak dil verisinin, örneğin eğitim bilimleri, sosyal psikoloji gibi uygulamalı alanlara da taşınmasını sağlar. Türkçe’de dilbilimcilerin birçoğunun kendi oluşturdukları küçük ölçekli, elektronik olmayan, başka araştırmacıların kullanımına kapalı özel veri tabanları kullanarak çalışmalarını sürdürdükleri bilinmektedir (Say, 2006). Ancak, bu çalışma için yararlanılan derlem, Türkçe Ulusal Derlemi (TUD)-Tanıtım Sürümü (Aksan, Aksan, Koltuksuz, , Sezer, Mersinli, Demirhan, Yılmaz, Kurtoglu, Atasoy, Öz, ve Yıldız, 2012) genel ve temsil özelliği yüksek bir derlem olarak nitelendirilir.

TÜBİTAK (Proje no. 108K242) tarafından desteklenen ve henüz tamamı kullanıma açılmamış olan TUD, kapsamlı veri setleri içeren

bir derlem olma özelliğini taşır. TUD, Türkçe dil verisi üzerinde çalışan dilbilimciler, bilişim bilimciler ve doğal dil işleme çalışmaları yürüten tüm araştırmacılar için, alanda hissedilmiş olan eksikliğe cevap verir niteliktedir. Çalışmada incelenen kavram öbeği “kuşaklararası dayanışma”dır ve dil verisi TUD-Tanıtım Sürümü (Aksan ve diğ., 2012) üzerinden toplanmıştır. TUD-Tanıtım Sürümü, 1990-2009 yıllarını kapsar ve 4438 veri kaynağından seçilen, 9 konu alanını ve 34 dilsel türü içeren metin örneklerinden oluşur. Derlemde arama yapılan sorgu ile bir araştırma yaklaşık 48 milyon sözcük üzerinden, medya, metin örnekleme, konu alanı, türev metin biçimi, yazar cinsiyeti, yazar türü, hedef okur ve metin türü kısıtlama ölçütleriyle gerçekleştirilebilir.

Derlem dilbiliminde veriye yöntemsel yaklaşım, elde edilen bulguların yorumlanması sürecinde büyük önem taşır. Bu süreçte derlem-çıkışlı (İng. corpus-driven) ve derlem-temelli (İng. corpus-based) olmak üzere iki farklı yöntemsel yaklaşımdan söz edilmektedir. Tognini-Bonelli (2001) ve Aarts (2002) bu iki yaklaşımı özetle şöyle açıklar: Bir derlem var olan bir kuramı doğrulamak, örneklerle desteklemek ya da kanıtlamak amacıyla kullanılırsa, amaç en sık gözlemlenen örüntüler üzerinden genellemelere ulaşmaktır. Derlem verisinde, sıklıkla tekrar etmeyen örüntüler yani “istisnai örnekler” değerlendirmede büyük önem taşımaz. Bu tür bir amaç ve yaklaşım, derlem-temelli olarak adlandırılır. Derlem-çıkışlı yöntemde ise, var olan kuramlar öncelikle bir kenara bırakılır. Derlemde elde edilen tüm örnekler değerlendirilir, ve sıklıkla gözlemlenmeyen “istisnai örnekler”inde değerlendirilmesi ile var olan kuramlar gözden geçirilir. Bu kuramlar gerektiği durumlarda yeniden yapılandırılır. Kısaca, derlem-temelli yöntemle örneklemlerde benzerlik gözlemek, derlem-çıkışlı yöntemle ise, aynı zamanda, yeni kuramlara varmak üzere farklılık gözlemek önemlidir.

Bu çalışmanın çıkış noktası kültürel değerlerle biçimlenmiş olan “kuşaklararası dayanışma” kavram öbeğinin ele alındığı, TÜBİTAK tarafından desteklenen (Proje no: 116K245) bir araştırma projesidir. Projede (Çelebi, 2017) öncelikle 1., 2. ve 3. kuşakların sözü geçen kavram öbeğine dair görüşleri ve bu görüşleri birbirlerine ne derecede aktarmaları gerektiğine inandıkları sorularak, proje hedefleri çerçevesinde değerlendirmeler yapılması amaçlanmıştır. Ancak bu hedefleri gerçekleştirebilmek için örneklemin bulunduğu coğrafyada,

kavram öbeğini oluşturan boyutların ortaya çıkarılması gerekmiştir. Bu boyutları belirlemek, ölçek maddelerinin hazırlanması için, yani öbeğin “işevruk” hale getirilebilmesi için öncelik teşkil etmiştir. Bu aşamada, kültürel değerlerle kavramlaştırılmış olan, sözü geçen kavram öbeğinin boyutlarının, yalnızca alanyazın taraması ile ortaya çıkarılmasının yeterli olmayacağından yola çıkılarak derlem verisi kullanılmıştır. Derlem verisi, ölçek geliştirme ile ilgili başta değinilen nedenlerden dolayı, kavram öbeğini “işevruk” hale getirmek için ek, sistematik bir çalışmaya zemin sağlamıştır. Çalışmada, derlem verisine var olan bir kuram ya da modeli doğrulamak amacıyla yaklaşılmamıştır. Doğal dil verisinin sunduğu genel ve istisnai örneklerin değerlendirildiği, yani derlem-temelli bir yaklaşım değil, derlem-çıkışlı bir yaklaşım uygulanmıştır. Bu çalışmanın hedefleri arasında kuşaklararası dayanışma kavram öbeğini, önerme-çerçevesi oluşturarak Türkçe bağlamında incelemek; derlemdilbilimi yaklaşım ve tekniklerinin ölçek geliştirmede nasıl kullanılabileceğini örneklemek ve ölçek geliştirmeye disiplinlerarası bir yöntem sunmak gelmektedir.

1.1. KUŞAKLARARASI DAYANIŞMA

Kuşaklararası dayanışma konusu, Avrupa Birliği ülkelerinde geçmiş yıllara göre çok daha öncelikli bir konu olmaya başlamıştır. Bunun bir nedeni günümüzde yaşam süresinin uzamış olması ve yaşlı nesillerin genç nesillerle çok daha fazla zaman geçirebilme ve deneyimlerini aktarabilme potansiyelinin bulunmasıdır (Tufan, 2009). Avrupa’da kırk yıldan çok daha az bir süre içerisinde nüfusun üçte birinden fazlasının 60 yaş ve dörtte birinin de 65 yaş üzeri olacağı tahmin edilmektedir (European Commission Eurostat, 2012). Dünya Sağlık Örgütü’nün 1970-2025 yılları arasındaki öngörülerine göre beklenen yaşlı insan oranı % 22,3 ile 624 milyon olacaktır. 2025 yılında yaklaşık 1,2 milyon insanın 60 yaş ve üzeri yaşta olacağı ve 2050 yılında ise 2 milyona ulaşacak olan yaşlı nüfusunun % 80’inin gelişmekte olan ülkelerde yaşayacağı ifade edilmektedir.

2012 yılı itibarıyla, Türkiye’de tüm nüfus içinde 65 yaş ve üzeri nüfusun oranı % 7,5’dir. Mevcut demografik eğilimlerin devam edeceği varsayımından hareketle yapılan hesaplamalar, 21. yüzyılın tüm dünyadaki beklentilere paralel olarak Türkiye’de de yaşlı yüzyılı olacağına işaret etmektedir (Tamer, 2014). Nüfus görünümünde bu yönde bir değişim aile yapısında değişikliklere yol açacağı gibi

toplumsal kurallar, davranış ve tutumları da etkileyecek bir resim çizecektir. Bugünkü durumda dahi, var olan demografik ve ekonomik değişikliklerle beraber gelişen bu yapısal-toplumsal gelişme; kuşaklararası ilişkilerde kırılmalara neden olmuştur (Yıldırım, 2015).

1.2. KÜLTÜREL KAVRAMLAŞTIRMA

Sharifian (2011) kültürel kavramlaştırmalar (İng. cultural conceptualisations) terimini bağlantıcılık (İng. connectionism) ve bilişselcilik (İng. cognitivism) yaklaşımlarının kesişiminden farklı bir yaklaşımla inceler. Ona göre, kavramlaştırmalar kişilerin bilişlerinden öte kültürlerin bilişlerinde oluşur. Kavramlar her ne kadar ilk olarak kişilerin bilişlerinde yer bulsada “dağıtılmış simgeleme” (İng. distributed representation) yoluyla, yani bir toplumu oluşturan üyelerin birbirleriyle etkileşimleri sonucu, kişilerin bilişinden çok kültürel boyutta algılanır ve aktarılırlar. Kültürel bilişi, kültürel çerçeveler (Bkz. D’Andrade, 1995; Malcom ve Sharifian, 2002; Strauss ve Quinn, 1997) ve kültürel sınıflar (Lakoff, 1987) oluşturur. Dağıtılmış simgeleme yoluyla kültürel bilişte yer alan kültürel kavramlaştırma çerçevelerini (İng. schemas), dil verisi üzerinden incelerken, işlevsellik kazanmış olan, olay çerçeveleri (İng. event schemas: Mandler, 1984, 2014; Schank ve Abelson, 1977, 2013), görev çerçeveleri (İng. role schemas: Augostinos ve Walker, 1995), imge çerçeveleri (İng. image schemas: Johnson, 2005), önerme çerçeveleri (İng. proposition-schemas: Quinn, 1987), duygu çerçeveleri (İng. emotion schemas: Lutz, 1987) ve eğretileme (İng. metaphor: Mussolf, 2017) gibi kuramsal modellerden yararlanılabilir. Mesela, olay çerçevesine örnek olarak cenaze ve düğün ele alınabilir. Düğün hediyesi, düğün yemeği, düğün olayı ile çağrışım yapan alt çerçeveler olabilir. Ancak her kültürde düğün olayı aynı alt çerçeveleri çağrıştırmayabilir. Örneğin, bazı kültürlerde karşılama, kilise töreni yer alırken bazı kültürlerde hediye verme yer alabilir.

Sözü geçen kuramsal modeller arasından önerme çerçeveleri, düşünce ve davranış modellerinin somutlaştırılması olarak tanımlanabilir. Holland ve Quinn (1987, s. 25), önerme çerçevelerini “kavramlar ve kavramlar arasında var olan ilişkiler” olarak betimler. Quinn (1987), 11 Kuzey Amerikalı çift ile görüşme yapmış ve görüşme çevriyazılarını inceleyerek önerme çerçevelerini belirlemiştir. Örneğin, EVLİLİK KALICIDIR önermesi çiftlerin kullandığı birçok eğretilemede kendini gösterir. Watson-Gegeo ve Gegeo (1999),

Solomon Adaları, Kwara'ae'de kayıt altına alınmış etkileşimli olayları inceleyerek AİLELER KARŞILIK BEKLEMEKSİZİN YİYECEKLERİNİ PAYLAŞIRLAR, SÖZCÜKLER ÖLDÜREBİLİR, SÖZCÜKLER GÜÇLÜDÜR önermelerine ulaşmıştır. Sharifian (2011) önerme çerçevelerinin aynı zamanda kültürler için farklı muhakeme etme dayanakları sağladıklarını belirtir. Bu çalışmada, TUD-Tanıtım Sürümü (Aksan ve diğ., 2012) üzerinden kuşaklararası dayanışma kavram öbeğini betimleyen örüntüler saptanmış ve bu örüntüler önerme çerçeveleri açısından değerlendirilmiştir. Belirlenen önermeler ölçek maddelerinin hazırlanmasında göz önünde bulundurulmuştur.

Kültürel kavramlaştırmalar kültürel olgular sayesinde somutlaşır ve bu olgularla görünürlük kazanır. Bu olgular, resim tablolarında, gelenekselleşmiş törenlerde, söylemlerde ve hatta sessizlikle kendini gösterir. Sharifian (2011) kültürel kavramlaştırmaların incelenebilmesi için etnoğrafik bir yaklaşımın benimsenmesi ve bu yaklaşımla, söylem gibi kültürel olguların ele alınması gerektiğini belirtmiştir. Etnoğrafik yaklaşım dışarıdan (İng. etic) ya da içeriden (İng. emic) bakış açısıyla gerçekleştirilebilir. Dışarıdan bakış açısı bir kültüre mensup olmayanların o kültür ile ilgili dikkat çekici özellikleri betimlemesiyle gerçekleştirilebilir. Ancak, kültürel kavramlaştırmaları betimlemek yalnızca dikkat çekici özellikler dâhilinde yapılamaz; kültürleri oluşturan ve dikkat çekmeyen özelliklerin de betimlenmesi gerekir. Bu nedenle, içeriden bakış açısının tamamlayıcı özelliğinden yararlanılmalıdır. Bu noktada, araştırma zemini olan kültüre mensup çok sayıda kişinin sezgi ve betimlemelerinden yararlanmak gerekir. Derlemler, bahsi geçen sezgi ve betimlemeleri içerir. Derlemler özelliklerine göre, içeriden ve ya dışarıdan bakış açılarını içeren metinlerden oluşturulmuş olabilir. Örneğin, bu çalışmada TUD-Tanıtım Sürümü (Aksan ve diğ., 2012) üzerinden araştırılan öbeğe dair elde edilen veriler, Türkiye coğrafyasında yaşamış olan veya yaşayan nüfusun sezgi ve betimlemelerini yansıtır, ve bu nedenle içeriden bakış açısı sunar.

Kültürel kavramlaştırma süreci ile oluşan kavramsal özelliklerin ortaya çıkarılması ölçek oluşturmada yol göstericidir. Ancak yine bu sürecin, belli kültürlerde etkileşim sonucu dinamik bir şekilde geliştiği düşünülürse, ölçeklerin yalnızca çeviri yoluyla farklı çalışma zeminlerine taşınması doğru olmayacaktır. Bu nedendir ki, ölçek

oluşturmada uluslararası ve ulusal alanyazın tarandığında dışarıdan bakış açısı ve derlem dilbilimi teknikleriyle ölçek uygulamasının hedeflendiği nüfustan ve coğrafyadan toplanan dil verisinin de içeriden bakış açısı ile incelenmesi birbirlerini destekler ve tamamlar niteliktedir. Örneğin, bu çalışmanın konusu olan kuşaklararası dayanışma ile ilgili şu söylenebilir: Almanya’da geliştirilmiş kuşaklararası dayanışma ölçeği, Türkiye’ye uyarlanamayabilir. Alanyazın taramasına ek sistematik analizler yapılmamışsa, uyarlanan ölçekte kavrama dair eksik boyutların ya da birebir örtüşmeyen ek boyutların var olması, ölçeğin kapsam, yapısal geçerliği ve güvenilirliğinin azalması ihtimalini ortaya çıkaracaktır. Bu nedenle, yeni oluşturulacak ya da uyarlanacak ölçeklerin hazırlanmasında kavram haritasının belirlenmesi için alanyazın taraması yanında uygulanacak ek sistematik analizlerin önemi büyüktür.

2. YÖNTEM

İlk aşamada, çalışmanın odak noktası olan kavram öbeği “kuşaklararası dayanışma” ya dair kavram haritasını oluşturmak üzere, “kuşaklararası dayanışma” kavram öbeği ulusal ve uluslararası veri tabanlarında alanyazın taramasıyla ayrıntılandırılmıştır. Buna ek olarak, “kuşak” ve “dayanışma” sözcüklerinin anlambilimsel açımları sözlük taramasıyla incelenmiştir. İkinci aşamada, derlem dilbilimi tekniklerinin uygulanmasıyla önerme çerçeveleri belirlenmiş ve bu çerçeveler ışığında ölçek maddelerinin yazımı örneklendirilmiştir.

Derlem dilbilimi tekniklerini uygulama aşamasında, öncelikle TUD-Tanıtım Sürümü (Aksan ve diğ., 2012) üzerinde, “kuşak”, “dayanışma” kök sözcükleri ve “kuşaklararası dayanışma” sözcük öbeği, sol5 ve sağ5 dağılımında ve “anahtar kelime sorgulama” (İng. key word query) tekniği ile taranmıştır. Kök sözcükler ve öbek, TUD-Tanıtım Sürümü içerisinde 1990-2010 yılları arasında, “temel sorgu” arama komutuyla, medya başlığı altında (kitap, süreli, çeşitli yayınlanmış ve çeşitli yayınlanmamış), var olan tüm yayınlarda, “tüm metin” örnekleme üzerinden, tüm alanlar ve tüm türev metin biçimlerini kapsayarak sorgulanmıştır. Elde edilen bağımlı dizinlerden (İng. concordance lines) hareketle örüntüler saptanmıştır. Örüntülerin yapısal özellikleri değerlendirilmiş ve bu yapısal özelliklerle ortaya çıkan anlam incelikleri yorumlanmıştır. Taramanın bu bölümü ile

ortaya çıkan bulgular çalışmanın nitel verisini oluşturmuştur. Anahtar kelime sorgulama tekniği ile elde edilmiş örüntüler sorgu sözcüğü öncesi kullanım (...+kuşak), ve sonrası kullanım (kuşak+...) olarak sözcük dizimi açısından sınıflandırılmıştır. Türkçe’de özne ile yüklem tümcenin temel bileşenidir ve tümcenin diğer öğelerinin yerleri ve dizimleri belli bir serbestlik içinde mümkündür. Örneğin, “Sınavı zor yetiştirdim”, “Zor sınavı yetiştirdim”, ve “Zor sınav yetiştirdim” cümlelerindeki anlam yüklemeleri “zor” ve “sınav” öbek dizilim yapısının değişmesiyle anlam değişikliğine uğrar. Örüntülerle ortaya çıkan bulgular tablolaştırılmış ve sınıflandırmalarla ortaya çıkan anlam yüklemeleri ve incelikleri tartışılmıştır.

Önerme çerçevelerine (Quinn, 1987; Sharifian, 2011; Watson-Gegeo ve Gegeo, 1999) varmak amacıyla bu sözcüklerin ve sözcük öbeğinin bağımlı dizin satırlarının içinde geçtiği genişletilmiş bağlamlara (İng. expanded context) gidilmesi gerekmiştir. Genişletilmiş bağlamlar, alan ve sınıflandırmacı kodlama (İng. domain and taxonomic coding: (McCurdy, Spradley & Shandy, 2005; Saldaña, 2013; Spradley, 1979) ilkesi esasında, araştırmacının tek kodlayıcı olduğu şekilde kodlanmıştır. Spradley (1980, ss. 30-31) alan ve sınıflandırmacı kodlamayı, insanların davranışlarını düzenlemek ve tecrübelerini yorumlamak amacıyla, kültürel bilgiyi ortaya çıkarmak için kullandıkları etnografik bir yöntem olarak tanımlar. Böyle bir kodlamayı yapabilmek için, Spradley (1979) çözümleyici (İng. analytic) dokuz anlamsal ilişki (İng. semantic relationship) kullanır. Saldaña (2013, s. 158) bu dokuz anlamsal ilişkiyi, aşağıda verilen Şekil 1’de, alan ve sınıflandırmacı kodlama bağlamında, parantez içinde örneklerle verir.

Form	Semantic Relationship
1 Strict inclusion	X is a kind of Y [<i>Process Coding is a kind of First Cycle coding method</i>]
2 Spatial	X is a place in Y, X is a part of Y [<i>Wide margin space is a part of hard-copy coding</i>]
3 Cause-effect	X is a result of Y, X is a cause of Y [<i>Analysis is a result of coding</i>]
4 Rationale	X is a reason for doing Y [<i>Transcribing interviews is a reason for coding them</i>]
5 Location for action	X is a place for doing Y [<i>A desk is a place for coding</i>]
6 Function	X is used for Y [<i>A computer is used for coding</i>]
7 Means-end	X is a way to do Y [<i>Reading data carefully is a way to code them</i>]
8 Sequence	X is a step (stage) in Y [<i>First Cycle Coding is a stage in coding data</i>]
9 Attribution	X is an attribute (characteristic) of Y [<i>Quotation marks are an attribute of In Vivo Codes</i>]

Şekil 1. Dokuz anlamsal ilişki ve alan ve sınıflandırmacı kodlama (Saldaña, 2013, s. 158)

Bu çalışmada, genişletilmiş bağlamlardan önermelere varmak amacıyla yapılan çözümlemede, Şekil 1’de verilmiş dokuz anlamsal ilişkiden yalnız üçü (3, 4 ve 8), yani sebep-sonuç (İng. cause-effect), gerekçe (İng. rationale), ve dizi (İng. sequence), kullanılmıştır. Bu çözümleme sonucu elde edilen yargılardan anlamsal kapsam gözetilerek önermelere ulaşılmıştır. Ulaşılan önerme çerçeveleri listelenmiş ve ölçek maddelerinin oluşturulmasında nasıl kullanılabilirler örneklendirilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. ALANYAZINDA KUŞAKLARARASI DAYANIŞMA

Kuşaklararası dayanışma aile kavramının nesiller boyu devam ettirilmiş bir parçasıdır (Brubaker, 1990, Bengtson, 2001). Bu kavramla yakından ilgili olan kişisel refah, ev mutluluğunun vazgeçilmez bir ögesidir (Silverstein ve Bengtson, 1991). Alanyazına baktığımızda kuşaklararası dayanışmayı açıklayan farklı yaklaşımlar görürüz. Bunlar karşılıklı değişim kuramı, kuşaklararası değişim ve ailede uyum kuramı, ve yaşlılığın bireysel inşası kuramlarıdır. Bu kuramlar içerisinde kuşaklararası dayanışma ve ailede uyum kuramına göre dayanışma çok boyutlu bir kavramdır. Bengtson ve Roberts (1991, s. 857) ailede kuşaklararası ilişkileri, dayanışma modeli içerisinde altı boyutta incelemektedir. Bunlardan ilki ilişkisel dayanışmadır. Yüz yüze, telefonla ve diğer (eposta, msn gibi teknolojik araçlar vb.) yollarla kuşaklararası iletişimin niteliğini ve sıklığını ifade eder. Duygusal dayanışma kuşaklararası yakınlık, güven ve saygı göstermeyi ifade eder. Görüş birliğine veya rızaya dayalı dayanışma, değer ve inançlardaki anlaşma düzeyini ortaya koyar. Normatif dayanışmada kuşaklar arasındaki ilişkilerde anneye, babaya ve çocuğa ait sorumluluklar dikkate alınır, ve aile içi görevler ve rollere bağlılık esası vardır. İşlevsel dayanışma ebeveynler ve çocukları arasındaki maddi veya manevi desteği ifade eder. Yapısal dayanışma aile etkileşimindeki önemli fırsat yapılarını açıklamaktadır. Örneğin, aile üyelerinin coğrafi yakınlığı, aile bireylerinin çocuk sayısı ve sağlığı gibi etkenler anne-baba ve büyükanne/anneanne-dede ilişkilerini etkileyebilir. Birbirlerine yakın oturan aile büyükleri torunlarını okuldan alma veya okula götürme gibi görevleri üstlenebilmekte ve anne ve babaya zaman esnekliği yaratabilmektedir.

Kuşaklararası dayanışma alanyazında mikro ve makro düzeyde analiz

edilmektedir. Mikro düzeyde ailedeki farklı kuşaklar arasında ortaya çıkan dayanışma ilişkileri biçiminde açıklanırken, makro düzeyde, toplumlar ölçeğinde genç ve yaşlı kuşaklar arasında kolektif olarak kurulabilecek dayanışma ilişkilerini ifade etmektedir (Schütze, 2000). Bu bağlamda, kuşaklararası ilişki kavramıyla, farklı kuşağa mensup bireyler arasındaki sosyal ilişkiler ifade edilmektedir (Tamer, 2014). Buna göre, kuşaklararası dayanışmanın üç boyutlu anlamı ortaya çıkmaktadır: İlki, ailedeki farklı yaş grupları arasındaki dayanışmadır. İkincisi, dünya üzerindeki nesiller arasında ulusal ve küresel dayanışma anlayışı ve etiğidir. Üçüncüsü, toplumların ve ekonomilerin yaşlanmakta olan nüfuslarını içerecek şekilde kaynaklarının dağılımını ve iş bölümlerini yeniden yapılandırmasıdır (Benson ve Brown, 2011; Dülger, 2012).

Sözlük taraması sonucu elde edilen “kuşak” sözlük girdisi, kuşakları oluşturan bireylerin benzerliğine dikkat çeker. Örneğin, Türk Dil Kurumu’nun (TDK) sunduğu Güncel Türkçe Sözlük (bkz. Tablo 1) ve Türk Dil Derneği’nin sunduğu Türkçe Sözlük ’ün (bkz. Tablo 2) “kuşak” için vermiş oldukları sözlük girdileri aşağıda sırasıyla, görülebileceği gibi birbirine çok yakındır².

Tablo 1. TDK, Güncel Türkçe Sözlük

6. <i>felsefe</i> Yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın şartlarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, kaderleri paylaşmış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin topluluğu "Daha çok yeni kuşak şairlerin ürünlerine yer veriyoruz." - A. Ümit
10. <i>toplum bilimi</i> Yaklaşık yirmi beş, otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği, göbek, nesil, batın, jenerasyon "Bugünkü kuşak benim kuşağımın bir hikâyesini dinlemelidir." - F. R. Atay

Tablo 2. Türk Dil Derneği, Türkçe Sözlük

3. <i>topb.</i> Yaklaşık olarak yirmi beş, otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği, göbek, °nesil, °batın: “Benim kuşağımdan ve daha önceki kuşaklardan hemen bütün erkek çocuklarını, anneleri kadın hamamına götürmüşlerdir.” -A. Nesin. “Biz istediğimiz kadar bilgiç geçinelim, bu konularda yeni kuşağın yanında her zaman cahil kalmaya mahkûmuz.” -H.
--

² Tablo 1, 2, 3 ve 4’te sözcük girdisi öncesi yazılan rakamlar (6, 10, 3, vb.), o sözcük girdisinin alıntılı olduğu sözlük tarafından belirtilmiş anlamsal sıklık sıralamasını ifade etmektedir.

Taner.

4. *fel.* Yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın koşullarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, yazgıları yaşamış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin topluluğu: *Sanat kuşağı.*

Bu iki sözlük tanımı, kuşağı oluşturan kişilerin benzerliklerini vurgulamaktadır. Ancak, alanyazın taraması, kuşakları oluşturan benzer özelliklerin yanında kuşakların bu özelliklerle diğer kuşaklardan ayrıldığına da dikkat çeker. Alanyazında, her kuşağın yeni bir anlayış ile biçimlenmiş olduğu; kendine özgü özellik ve değer yargılarının olduğu ve her bir kuşağın diğer kuşaklardan keskin çizgilerle ayrıldığı kabul edilir (Keleş, 2011; Lower, 2008). Birbirlerinden, kendilerine özgü özellik ve değer yargılarıyla belirgin çizgilerle ayrılan kuşakların deneyim ve eğitimle ilgili görüşlerinin de farklı olduğu belirtilir. Kuşaklararası farklılıkları vurgulayan ve kuşakların birbirlerinden kesin sınırlarla ayrıldıklarını gösteren sözlük kayıtlarından bir tanesi TDK Büyük Türkçe Sözlük'te yer alır. Bu sözlük, 1975 yılından bu yana Türkçe'nin bütün sözvarlığında yer alan terimleri bir çatı altında toplamayı hedefleyen TDK Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü'nün, Felsefe Terimleri Sözlük'ünü de içerir. Aşağıda ki tanım (bkz. Tablo 3) Felsefe Terimleri Sözlüğü alt çatısı altında terim olarak açıklanır.

Tablo 3. TDK Büyük Türkçe Sözlük, Felsefe Terimleri Sözlüğü

---

3. *kuşak*

İng. generation

(Lat. generatio < generare = doğurmak) : 1. (Genellikle) Aşağı yukarı aynı yıllarda doğmuş olup aynı çağın koşullarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, yazgıları yaşamış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin topluluğu. 2. (Tarih felsefesinde ve kültür tarihinde) Yeni bir anlayışta yeni bir yaşama duygusunda, yeni biçimlerde birleşen, eskiden belirgin çizgilerle ayrılan kişilerin topluluğu.

Anlambilim incelemesi “dayanışma” anlam maddesine dair sözlük taramasından TDK Güncel Türkçe Sözlük'te (bkz. Tablo 4) birçok başka sözlükte yer alan aşağıdaki ortak tanımı verir.

Tablo 4. TDK, Güncel Türkçe Sözlük

---

2. *toplum bilimi* Bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı bağlanması, tesanüt

---

“Kuşak” ve “dayanışma” anlam maddeleri tanımlarından yola çıkıldığında, kuşakların benzer özellikler taşıdıkları; bir kuşağın mensubu olan kişilerin ortak çıkarlar dâhilinde birbirleriyle işbirliği içerisinde oldukları; birbirinden farklı kuşakların ve dolayısıyla farklı kuşaklara mensup olan kişilerin, birbirlerinden keskin çizgilerle ayrıldıkları, ve bu nedenle ortak çıkarlar dâhilinde işbirliği yapma konusunda zorlanabilecekleri çıkarımlarında bulunulabilir. Bu sözlük taramasına ek olarak, aşağıdaki bölümde gerçekleşmiş dil verisi derlem dilbilimi teknikleriyle elde edilen örüntülerle incelenmiş ve kültürel kavramlaştırmaya ait göstergeler değerlendirilmiştir.

3.2. TUD-TANITIM SÜRÜMÜ ÖRÜNTÜLERİ

Yazılı metinlerdeki “kuşak” sorgusu, 600 sonuç ile 257 farklı metinde, toplam 47.641.688 sözcük ile listelenmiş ve bir milyon sözcükteki sıklık değeri 12.59 olarak gösterilmiştir. Yazılı metinlerdeki “dayanışma” sorgusu için 758 sonuç ile 314 farklı metinde 47.641.688 sözcük listelenmiş ve bir milyon sözcükteki sıklık değeri 15.91 olarak gösterilmiştir. Aşağıda yer alan Tablo 5 “kuşak” sorgusu öncesi (...+kuşak) ve sonrası (kuşak+...) örüntülerini sunmaktadır. Örüntülerin verildiği (kuşak+...) sütununda parantez içerisinde *kuşak* sözcüğüyle birlikte verilen öbekler, örüntülerin anlamsal bütünlüğünün okuyucuya aktarılması açısından verilmiştir. Tabloda sorgu sözcüğü öncesi ve sonrası yer alan sözcüklerin anlamsal bütünlüğü, araştırmacı tarafından, anadil konuşucusu sezgilerinin kullanılması ile sağlanmıştır. Örneğin, “içe bağlılık vardır. ‘Donmuş gelenek’ kuşaklar boyunca hiçbir değişiklik geçirmedi aynı” (EH03A3A) sorgu sonucu çıkan “gelenek” sözcüğü ya da “donmuş gelenek” sözcük öbeği, aşağıdaki tabloda “...+kuşaklar” altında verilmemiştir. Bunun nedeni, *gelenek kuşaklar ya da **donmuş gelenek kuşaklar* öbeklerinin sezgisel çözümlenmeye göre anlam bütünlüğü oluşturmamasıdır.

Tablo 5. Kuşak(lararası) örüntüleri

<i>...+ kuşak</i>	<i>kuşak +...</i>
yeni/genç/bir/çeşitli/ilk/birinci...	(beşinci) kuşak torunu/
beşinci... yirmi ikinci/	(bizim) kuşak işadamları/ (kayıp)
sekiz yüz/bizim/ orta/kaçıncı/	kuşak tartışması/
sosyalist/yitik/yeşil/	(üçüncü kuşak) göçmen/
birkaç/dış/yaşlı/acılı/bedel	(devrimci) kuşak çatışmaları/
ödeyen/son/baygın/bu/	(yaşlı) kuşak iletisim/
bir/sağlıklı/gerçekçi/gelecek/sonraki	(eski) kuşak müziyenleri/

/dinamik/kayıp/devrimci/ arada kalmış bir/ bizim	(kaçıncı) kuşak kentli / (sekiz yüz) kuşak eğitimli / (yeni) kuşak Türk cazcular / (...) kuşak bakırcı / (...) kuşak önderleri okurlar / (...) kuşak doktrinine / (...) kuşak radikal örgütleyiciler / (...) kuşak bir futbolcu / (...) kuşak yöneticilerinin / (...) kuşak ruh hekimleri / (...) kuşak işçilerin / (...) kuşak projesinin / (...) kuşak hane üyeleri / (...) kuşak terapistler / (...) kuşak ülkücüler / (...) kuşak patronu / (...) kuşak köylü ailesinin / (...) kuşak Türk gençleri / (...) kuşak Türk işçisi / (...) kuşak sosyalist toplumu / (...) kuşak Türk burjuvası / (...) kuşak romancılar / (...) kuşak uyumun / (...) kuşak arasında / (...) kuşak Alevilerin
... + kuşaklar	kuşaklar +...
Bizden önceki/genç/yetişmiş/ gelecek/şimdiki/aydın/ yetinmeyi bilmeyen/yeni/ oyunlarla büyüyen/ teknoloji bağımlısı/yarınki/ dönek yeni/ sınıf gerçeğini gören/ başarılı/bilinçli/düşman/ eğilimli/eğitimli/idealist/ bilmeyen/büyüyen/yarınki/ sonraki/ habersiz/zorlanan/değişik/hür/ yetişkin/devrimci/sorgulayan/ böylesi/yaşatacak/öyle/ kurucusu/o/ alafranga/bu kimliğin/ fakir ülkeler/şimdiki/ felsefe tarihindeki/ denilen/öğrenen/	arasındaki çatışma/ çatışması/anlayış boyu/boyunca / üzerindeki/için/ tarafından/içinden/ karşısında/yetiştirmek/harcanacak/va rsa/için/üretti/ arası farkın/ taşır/ve biz/kadar/okusun/ yararlansın/bilmez/önünde/türedi/olu şturanlar/çıkarmak/izlesin/ çocukları uğruna/ arası anlaşmazlık/ arasındaki anlayış, davranış farklılıkları/ buluşması/farklı medyanın ve teknolojilerin/ bizden daha mutsuz/ bilgi edinmede/sürecek/

Tablo 5'te “kuşak(lar)” öncesi, (...+kuşak ve ...+kuşaklar), örüntülerde sıfatlarda yapısal ve olumlu ve olumsuz anlambilimsel çeşitlilik gözlemlenmektedir. Örneğin, sorgu sözcüğü “kuşaklar” çeşitli niteleme sıfatlarıyla kullanılmıştır. Niteleme sıfatları niteledikleri isimlerin rengini durumunu, hareketini, kısacası kalıcı özelliklerini niteler (Örn. genç, yetişmiş, düşman, idealist, aydın, dinamik, gerçekçi, oyunlarla büyüyen). Bununla birlikte “kuşak”, belirtme sıfatlarından, işaret sıfatları (Örn. bu), asıl sayı sıfatları (Örn. sekiz yüz) ve sıra sayı sıfatları (Örn. beşinci, yirmi ikinci) ile ve belgisiz sıfatlarla (Örn. bir, birkaç) nitelendirilmiştir. Yine, “kuşak(lar)”, olumsuz anlam katan (Örn. döneke yeni, yitik, teknoloji bağımlısı, habersiz, düşman, yetinmeyi bilmeyen) sözcüklerle öbekleşmiş olarak kullanıldığı gibi olumlu anlam katan (Örn. sağlıklı, gerçekçi, başarılı, bilinçli, eğitilmiş, öğrenen) sıfatlarla da kullanılmıştır. Tablo 5'te, “kuşak” sözcüğü sonrası, (kuşak+...), örüntülerinde gözlemlenen, kullanımların daha çok meslek (Örn. işadamları, müzisyenleri, futbolcu, yöneticilerinin, ruh hekimleri) ve kimlik gruplarını (Örn. Türk cazcılar, ülkücüler, Türk gençleri, Türk işçisi, aleviler, göçmen, sosyalist toplumu) betimlemeye yönelik olduğudur. Ayrıca, (kuşaklar+...) örüntülerinde, bu sözcüğün edatlarla (Örn. boyu, için, tarafından, karşısında) ve olumlu ya da olumsuz anlam incelikleri taşıyan fiilimsilerle (Örn. buluşması, çatışması, -arasındaki anlayış, bilgi edinmede) birlikte kullanıldığı görülmüştür.

Aşağıda Tablo 6'da “dayanışma” sorgu sözcüğü örüntüleri verilmiştir. Bu örüntülere göre “dayanışma” sözcüğü sıklıkla olumsuz anlam ezgisi (İng. semantic prosody) örüntülerinde de (Örn. faşist, gizli, örgüt kurarak) kullanılmaktadır. Anlambilimsel açıdan değerlendirildiğinde, “dayanışma” ile kullanılmış bazı örüntülerin, dayanışma kavramının hem durağan (Örn. yitirmek, sağlamak), hem de etkileşime açık ve dinamik (Örn. kadınlararası, toplumsal, aktif) bir yanı olduğuna işaret ettiği görülmektedir. Yine anlambilimsel açıdan, bütünlük-parça (İng. whole-part: Kövecses, 2006) çerçevesinde değerlendirildiğinde, “dayanışma” sözcüğünün, azınlık, güçsüz ya da mağdur konumda değerlendirilen topluluklarla ilintili sözcüklerle (Örn. Alevilerle, tutuklularla, mazlumlarla) ya da sözcük öbekleriyle (Örn. emeklileri kapsayan toplumsal, örgüt kurarak) kullanıldığı görülür. Ayrıca tablodan, topluluk bildiren bir sözcüğün “ile” edatıyla ve “dayanışma” sözcüğü ile birleşerek (Örn. mazlumlarla dayanışma), birliktelik ve araç ilişkisi kurduğu ve birliktelik istenilen topluluğa güç katma anlamını kazandırdığı gözlemlenmektedir.

Tablo 6. Dayanışma

<i>Örüntü Yapısı</i>	<i>Bulgular</i>
<i>Sıfat+ Dayanışma</i>	toplumsal/küresel/milli/faşist/gizli/geleneksel/ karşılıklı/ aktif bir/yoğun dayanışma/sosyal/uluslararası/doğal/etnik/ örgüt kurarak/ kadınlar arası/ toplumsal/maddi/cemaatler arası
<i>İsim + ve Dayanışma</i>	karşılıklı anlayış
<i>Dayanışma ve + İsim</i>	yardımlaşma/emek/ortak eylem/taraftar bulma/adalet/himaye/cesaret/birlik
<i>Dayanışma+ İsim Tamlamaları</i>	bilinci/köprüsü/kültürü/ruhu/duygusu/anlayışı/g ücü/ağları/greksinimi/ihtiyacı/uygarlığı/öyküsü/ gündemi/eylemi/anlayışı/perspektifi/gayreti/ duygusu/hali/amacı/olasılığı/gücü/gecesi/ilkesi/ mesajı/stratejisi/örneği/gösterisi/değerleri/ komitesi/derneği/platformu/komitesi/aidatı/ yürüyüşü/timi/örgütü/teşvik fonu/fonu/kurumu
<i>İsim+ -ile Dayanışma</i>	kadınla/yoksullarla/müttefiklerle/sendikacılarla /personelle/tutuklularla/mazlumlar için/emeklilerle/işçilerle/aydınlarla/ göçmenlerle
<i>Yüklem + Dayanışma Kullanımları</i>	Zayıflamış/ sağlamak/ sergilemek/göstermek/tazelemek/yitirmek/peki ştirmek/ (felaketi)...sonucu atlatmak
<i>Dayanışma + Edat</i>	sonucu/ içerisinde/içinde/yoluyla/uğrunda

Ayrıca, TUD-Tanıtım Sürümü'nde (Aksan ve diğ., 2012) sorgulanan "kuşaklararası dayanışma" sözcük öbeğinin, 594 metinde 1331 defa kullanıldığı ve sıklık değerinin 27.94 olarak gösterildiği sonucu elde edilmiştir. 1331 bulgu 100'er bulgu içeren 13 sayfada toplanmış ve 14. sayfada son 31 bulgu yer almıştır. Her sayfadaki 100 bulgu, 20 bulgu içeren kümesel dilimlere ayrılmıştır. Her kümeden, eşit dağıtım ilkesi göz önünde bulundurularak, rastlantısal seçim yöntemi ile bir bağlam örneklem olarak alınmıştır. Böylelikle, temsilen seçilen 65 (13X5=65) örnek ve 31 bulgu içeren son sayfadan da bir örnek eklenerek toplamda 66 genişletilmiş bağlam kullanılmıştır. Genişletilmiş bağlamlar alan ve sınıflandırıcı kodlama (Saldaña, 2013) esaslı gözetilerek kodlanmıştır. Ayrıca, üç anlamsal ilişki açısından (sebeup-sonuç, gerekçe ve dizi) (Spradley, 1979) değerlendirilmiş ve yargı içeren alt-önermelere varılmıştır. Alan ve sınıflandırıcı kodlama sonucu, 37 alan ve 6 sınıflandırıcı koda ulaşılmıştır. Her sınıflandırıcı kodun altında yer alan alt-önermeler değerlendirilmiş ve bu

önergeleri anlamsal olarak kapsayacak 6 ana önermeye varılmıştır. Aşağıda, TUD-Tanıtım Sürümü (Aksan ve diğ. 2012) bulgularından “kuşaklararası” ve “dayanışma” sözcüklerini içeren iki genişletilmiş bağlam kodlandırma çalışması örnek olarak verilmiştir.

- (1) kişisel ve aile sorunları veya ekonomik durumları nedeniyle, ekonomik güvencesini korumakta gittikçe zorlanabilir. Hareket bir yaşam süresinde olduğu gibi kuşaklar arasında da olabilir. Çocukların çoğu ebeveynlerinin ekonomik güvencesini tutturamazlar ve kuşaklararası kaymalar, kaybolmalar görülebilir. Ancak bozuk aile ilişkileri ille de kaybolmalara yol açmayabilir. Daha önceki dönemlerde ilk göç edenler, akkültürasyon sürecindeki çatışmadan doğan genç ve yaşlı kuşak arasındaki önemli iç gerginlikle

CE05A1B-3400

Alan Kodu: Ekonomik refah

Sınıflandırıcı Kod: Sürdürülebilirlik

Dizi:

1. Genç kuşaklar ebeveynlerinin sahip oldukları ekonomik güvenceye sahip olamadıklarında kuşaklararası gerginlik ortaya çıkar.
2. Aile ilişkilerinin bozuk olması kuşaklararası gerginliği artırır.

Sebep-Sonuç:

Bir önceki kuşağın sahip olduğu ölçütlerin yokluğu genç kuşakları olumsuz etkiler.

Gerekçe:

Genç kuşaklar olumlu ölçütlerin iyi ilişkiler eşliğinde kendilerine aktarımını beklerler.

- (2) Ulaşım olanaklarının kısıtlı olması ve uzun süren kış dönemlerinde dış dünyayla bağlantının kesilmesi insanları üretken ve yaratıcı olmaya yönlendirmiş. Böyle bir coğrafyada yaşıyor olmak işbirliği ve dayanışmayı zorunlu kılıyor haliyle. Dayanışma ve yardımlaşmanın en güzel örneğini göstermiş, Macahel'de yaşayanlar. Kışın hastalarını kızakla indirmişler dağdan. Hiçbir aracın o kadar yükseğe çıkaramayacağı yüzlerce kiloluk trafoyu, elektrik direklerini imece usulü insan gücüyle ve şarkılar

TG37E1B-2936

Alan kodu: Mücadele

Sınıflandırıcı Kod: Bütünleşme

Dizi:

1. Coğrafi koşullarla gelen olanaksızlık toplumdaki bireyleri birbirleriyle iletişim içinde olmaya zorlar.
2. Bu zorunlu iletişim sonucu dayanışma ortaya çıkar.

Sebep-sonuç:

Koşulların insanlar arasındaki etkileşimi mecbur kıldığı durumlarda dayanışma ortaya çıkar.

Gerekçe:

Çözülemez zorluklarla mücadele kuvvetlenmek için işbirliği gerektirir.

Yukarıdaki örneklerin altında bulunan harf ve sayı birleşenleri (CE05A1B-3400 ve TG37E1B-2936) bulguların TUD-Tanıtım Sürümü'ndeki (Aksan ve diğ., 2012) künyesidir. Künyenin altında yer alan “alan kodu” ve “sınıflandırıcı kod”, “dizi”, “sebep-sonuç” ve “gerekçe” altında yer alan yargılar, genişletilmiş bağlamların, araştırmacı tarafından nasıl kodlandığını ve çözümlendiğini gösterir. Aşağıda verilen Tablo 7’de, inceleme sonucu ortaya çıkan alan ve sınıflandırıcı kodlar listelenmiştir.

Tablo 7. Alan Kodları ve Sınıflandırıcı kodlar

<i>Alan</i>	<i>Sınıflandırıcı</i>
işbirliği, kuvvetlenme, mücadele, örgütlenme, hemşehrilik, aitlik, kenetlenme, direnme, yakınlaşma, kardeşlik	Bütünleşme
güçsüze el uzatma, ziyaret, yalnızlığı paylaşma, bağış, fedakârlık	Yardımlaşma
ortaklık, güven, beklenti,	Karşılıklılık
refah, samimiyet, ruh, terapi, vicdan, adalet, dostluk, eşitlik, sevgi, saygı	Maneviyat
başarı, kazanım, ekonomik refah, bireysel çıkar, toplumsal çıkar	İlerleme
hemcinsinin yaşamasını isteme duygusu, mutluluk, barış, gereklilik, sorumluluk	Sürdürebilirlik

66 genişletilmiş bağlamın kodlanması, çözümlenmesi ve değerlendirilmesi sonucu aşağıda verilen 6 önerme çerçevesine varılmıştır.

- (1) TOPLUMDAKİ HER KİMLİK GRUBUNUN BİRBİRİYLE İYİ İLİŞKİLER İÇİNDE OLMASI İLERLEME GETİRİR.
- (2) TOPLUMDAKİ HER YAŞ GRUBUNUN BİRBİRİYLE İYİ İLİŞKİLER İÇİNDE OLMASI REFAH GETİRİR.
- (3) AİLE FERTLERİ BİRBİRLERİNDEN MADDİ VE MANEVİ SORUMLUDURLAR.
- (4) TOPLUM BİREYLERİ ARASINDAKİ İLETİŞİM SÜRDÜRÜLEBİLİR BİR TOPLUM İÇİN GEREKLİDİR.
- (5) AİLE BÜYÜKLERİYLE İLİŞKİLERİN İYİ OLDUĞU TOPLUMLAR MUTLUDUR.
- (6) KÜRESEL REFAH İÇİN DÜNYA ÜLKELERİNİN BİRBİRLERİYLE YARDIMLAŞMASI GEREKLİDİR.

Çalışmanın en son aşaması bu önermelerin ölçek oluşturmada nasıl kullanılabileceğini örneklendirmektir. Örneğin, kuşaklararası dayanışma kavramıyla gelen değerlerle ilgili bir görüş ölçeği hazırlamak üzerinden gidilirse, yukarıda verilen 5. önerme AİLE BÜYÜKLERİYLE İLİŞKİLERİN İYİ OLDUĞU TOPLUMLAR MUTLUDUR ile ilgili madde havuzunda yer alabilecek maddeler şöyle yapılandırılabilir:

1. Aile büyüklerimizi ziyaret etmek bize kişisel mutluluk getirir.
2. Aile büyüklerimizle görüşmek toplumsal mutluluk hissini artırır.
3. Aile büyükleriyle ilişkilerin iyi olmadığı toplumlar mutsuzdur.

Tamamlanmış ölçek için değerlendirmeler 5'li Likert tipi derecelendirme (5=Tamamen katılıyorum, 4=Katılıyorum, 3=Kararsızım, 2=Katılmıyorum, 1= Kesinlikle katılmıyorum) şeklinde yapıldığında, ölçekte yer alan görüşler için maddeler 5-4-3-2-1 şeklinde puanlanır. Bir toplam görüş puanı elde edilir. Alınan toplam

puan madde sayısının gerektirdiği en yüksek puanla karşılaştırılır ve yorumlanır.

4. SONUÇ

Bu çalışma, derlem dilbilimi tekniklerinin kullanılarak “kuşaklararası dayanışma” gibi çok boyutlu bir kültürel kavrama dair ölçek oluşturulması için gerekli görülen çözümleme sürecini örneklendirir. Çalışma yöntemsel süreci, disiplinlerarası bir bakış açısının önemli olduğunu gösterir. Çalışmanın girdiği alanlardan bazıları ölçek değerlendirme, derlem dilbilimi, söylem çözümlemesi (İng. discourse analysis), kültürel dilbilimi (İng. cultural linguistics: Sharifian, 2017) olarak sıralandırılabilir. Çalışma sonucu ortaya çıkan önermeler ve önermelerden yola çıkılarak hazırlanan örnek ölçek maddeleri Türkiye coğrafyasında kullanılan Türkçe’den oluşturulmuştur. Kuşaklararası dayanışmanın birden fazla boyutunun olabileceğini ortaya koymak, tek bir dayanışma türüne göre herhangi bir ailedeki ilişkileri güçlü ya da zayıf dayanışma nitelendirmeleri üzerinden kalıplandırma hatasına düşülmesini engeller (Kalaycıoğlu, 2012). Palmieri’ye (2006) göre özellikle, kuşaklararası dayanışma kurgusu samimiyet, yakınlık, ilgi duymak, birbiriyle iletişim içinde olmak ve gerekli anlarda destek sağlamak kavramlarını içerir. Ancak, kuşaklararası dayanışma çok boyutlu bir kavram olmakla beraber her ülkenin kendi tarihine, toplumsal yapısına, kültürüne bağlı olarak farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle, alanyazında ortaya çıkan samimiyet, yakınlık, ilgi duymak, birbiriyle iletişim içinde olmak (Palmieri, 2006) gibi kültürel olguların derlem dilbilimi ile somutlaştırılmasının önemi büyüktür.

Bu çalışmada da gösterildiği gibi, derlem dilbilimi ölçek geliştirmede kavramların işevuruk hale getirilmesinde izlenebilecek sistematik bir inceleme yöntemi sunar. Bu yöntemle ortaya çıkan verilerin özellikle özgün bir yapıya sahip ve temsil gücü yüksek veriye dayalı olması ölçeklerin kapsam ve yapısal geçerliği üzerinde etkilidir. Alanyazın taraması daha önce ilgili çalışmalarla geliştirilmiş ölçeklere ulaşmayı sağlar ve kullanılan boyutlarla ilgili bilgi verir. Ancak, kavramlaştırmayı incelemek için doğal dil verisinden elde edilen bulgular tamamlayıcı değerlendirmeler kültürel çalışmalar için büyük önem taşıyan içerden bakış açısının edinilmesini sağlar.

TEŞEKKÜR

Bu çalışma kısmi olarak Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) 116K245 nolu proje bütçesi ve Derlem Araştırmaları Merkezi (DAM) tarafından desteklenmiştir.

KAYNAKÇA

- Aarts, J. (2002). Does corpus linguistics exist? Some old and new issues. *Language and Computers*, 40 (1), 1-17.
- Aksan, Y., Aksan, M., Koltuksuz, A., Sezer, T., Mersinli, Ü., Demirhan, U. U., Yılmaz, H., Kurtoğlu, Ö., Atasoy, G., Öz, S., & Yıldız, İ. (2012). Construction of the Turkish National Corpus (TNC). In N. Calzolari, K. Choukri, T. Declerck et al. (Eds.), *Proceedings of the 12th International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC)* (pp. 3223-3227). İstanbul, Turkey: LREC 2012.
- Augoustinos, M., & Walker, I. (1995). *Social cognition: an integrated introduction*. London: Sage.
- Bengtson, V. L. (2001). Beyond the nuclear family: The increasing importance of multigenerational bonds. *Journal of Marriage and Family*, 63 (1), 1-16.
- Bengtson, Vern L., & Roberts, R. E. (1991). Intergenerational solidarity in aging families: An example of formal theory construction. *Journal of Marriage and the Family*, 53, 856-870.
- Bennett, G. R. (2010). *Using corpora in the language learning classroom: Corpus linguistics for teachers*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Benson, J. & Brown, M. (2011). Generations at work: Are there differences and do they matter?. *The International Journal of Human Resource Management*, 22 (9), 1843-1865.
- Brubaker, T. H. (1990). Families in later life: A burgeoning research area. *Journal of Marriage and the Family*, 52, 959-981.
- Çelebi, H. (2017). Kuşaklararası Dayanışmanın Aile ve Okul Bileşenleri ile İlişkisi. TÜBİTAK-COST-116K245 numaralı araştırma projesi. İstanbul: Acıbadem Üniversitesi.
- Coulthard, M. (2010). Forensic Linguistics: The application of language description in legal contexts. *Langage et société*, (2), 15-33.
- D'Andrade, R. G. (1995). *The development of cognitive anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dülger, İ. (2012). Dünyada ve Türkiye'de yaşlılığın değişen görünümü, değişen politikaları ve gelişen aktif yaşlanma kavramı. *Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma Sempozyumu Bildirileri (18-24 Mart Yaşlılara Saygı Haftası)* (ss. 31-49). Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- European Commission. Eurostat: Key Data on Education in Europe. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data_series/134en.pdf
- Holland, D., Quinn, N. (1987). *Cultural models in language and thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Johnson, M. (2005). The philosophical significance of image schemas. In B. Hampe & J. Grady (Eds.), *From perception to meaning: Image schemas in cognitive linguistics*, (pp.15-33). Berlin: Walter de Gruyter.

- Kalayıcıoğlu, S. (2012). Kuşaklararası dayanışma ve aktif yaşlanma. *Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma Sempozyumu Bildirileri. (18-24 Mart Yaşlılara Saygı Haftası)* (ss. 51-58). Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Keleş, H. N. (2011). Y kuşağı çalışanlarının motivasyon profillerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3 (2), 129-139.
- Kövecses, Z. (2006). *Language, mind, and culture: A practical introduction*. New York: Oxford University Press.
- Kredens, K. (2002). Towards a corpus-based methodology of forensic authorship attribution: a comparative study of two idiolects. *PALC* (1), 405-437.
- Lakoff, G. (1987). Image metaphors. *Metaphor and Symbol*, 2 (3), 219-222.
- Lower, J. (2008). Brace yourself here comes generation Y. *Critical Care Nurse*, 28 (5), 80-84.
- Lutz, C. (1987). Goals, events, and understanding in Ifaluk emotion theory. *Cultural models in language and thought*, 290-312.
- Malcolm, I. G., Sharifian, F. (2002). Aspects of Aboriginal English oral discourse: An application of cultural schema theory. *Discourse Studies*, 4 (2), 169-181.
- Mandler, J. M. (1984). *Scripts, stories and scenes: Aspects of schema theory*. Hillsdale, NJ.
- Mandler, J. M. (2014). *Stories, scripts, and scenes: Aspects of schema theory*. NY: Psychology Press.
- McCurdy, D. W., Spradley, J. P., Shandy, D. J. (2005). *The cultural experience: Ethnography in complex society*. Long Grove, IL: Waveland Press.
- Mollin, S. (2009). Combining corpus linguistic and psychological data on word co-occurrences: Corpus collocates versus word associations. *Corpus Linguistics and Linguistic Theory*, 5 (2), 175-200.
- Musolff, A. (2017). Metaphor and cultural cognition. F. Sharifian (Haz.) içinde, *Advances in Cultural Linguistics* (ss. 325-344). Berlin: Springer.
- Palmieri, C.A. (2006). *Intergenerational Solidarity As A Way of Understanding Grandtravel*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), University of Florida, Florida.
- Quinn, N. (1987). Convergent evidence for a cultural model of American marriage. D. Holland & N. Quinn (Haz.) içinde, *Cultural Models in Language and Thought*, (ss. 173-192). Cambridge: Cambridge University Press.
- Reppen, R. (2010). Building a corpus: What are the key considerations?. A. O'Keefe & M. McCarthy (Haz.) içinde, *The Routledge Handbook of Corpus Linguistics*, (ss. 31-37). New York: Routledge.
- Saldaña, J. (2013). *The coding manual for qualitative researchers*. London: Sage.
- Say, B. (2006). Türkçe için bir Derlem Geliştirme. *Bilgisayar Destekli Dilbilim Çalıştayı Bildirileri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, No: 868, 81-88.
- Schank, R. C., Abelson, R. (1977, 2013). *Scripts, plans, goals and understanding*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Scheffler, P. (2011). Using corpora in the language classroom. *ELT journal*, 65 (3), 348-350.
- Schütze, Y. (2000). Generationenbeziehungen [Intergenerational relations]. H.-W. Wahl & C. Tesch-Römer (Haz.) içinde, *Angewandte Gerontologie in Schlüsselbegriffen* [Applied gerontology in key words], (ss.148-152). Stuttgart: Kohlhammer.
- Sharifian, F. (2011). *Cultural conceptualisations and language: Theoretical framework and applications*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Sharifian, F. (2017). *Cultural Linguistics*. Amsterdam: John Benjamins.

- Silverstein, M., Bengtson, V. L. (1991). Do close parent-child relations reduce the mortality risk of older parents?. *Journal of Health and Social Behavior*, 32, 382-395.
- Spradley, J. P. (1979). *The ethnographic interview*. Fort Worth, TX: Harcourt Brace Jovanovich.
- Spradley, J. P. (1980). *Participant observation*. Fort Worth, TX: Harcourt Brace Jovanovich.
- Strauss, C., Quinn, N. (1997). *A cognitive theory of cultural meaning* (Publications of the Society for Psychological Anthropology. Vol. 9). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Tamer, M. G. (2014). Kuşaklararası Dayanışma ve İşbirliği Çerçevesinde Gençlerin Yaşlı ve Yaşlılık Algısının Değerlendirilmesi/The Evaluation of The Young's Perception on Elderly and Elderliness within the Framework Intergenerational Solidarity and Collaboration, *Toplum Bilimleri Dergisi*, 8 (15), 7-28.
- Tezbaşaran, A. A. (2008). Likert tipi ölçek hazırlama kılavuzu (e-kitap). *Erişim: http://www.academia.edu/1288035/Likert_Tipi_Ölçek_Hazırlama_Kılavuzu*.
- Tognini-Bonelli, E. (2001). *Corpus Linguistics at Work*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Tufan, İ. (2009). Ageing and the elderly in Turkey-results of the first age report from Turkey. *Zeitschrift Fur Gerontologie und Geriatrie*, 42 (1), 47-52.
- Türk Dil Derneği, Türkçe Sözlük,
<http://www.dilderneği.org.tr/TR.274/turkce-sozluk-ara-bul.html>
- Türk Dil Kurumu, Büyük Sözlük
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts
- Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5914b08098f151.03008605
- Watson-Gegeo, K. A., Gegeo, D. W. (1999). (Re)modeling culture in Kwara'ae: The role of discourse in children's cognitive development. *Discourse Studies*, 1 (2), 227-246.
- Yıldırım, F. (2015). Çocukların dünyasına yaşlıları dahil etmek: Okul temelli kuşaklararası dayanışma modelleri, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 19 (1), 275-96.